

Český jazyk pro cizince

Mgr. et Mgr. Magdalena Jíchová

Doporučená literatura:

- Čermáková, Iveta: Talking medicine, Czech for medical students, Karolinum 2008
- Hořká, Marie: Čeština pro zahraniční studenty lékařské fakulty I., Karolinum 2009
- Kolektiv autorů: Anglická konverzace u lůžka nemocného, Grada 2018
- Kozlíková, D., Těšínská, V.: Čeština pro zahraniční studenty lékařské fakulty, Karolinum 2005
- Mokrošová, Ivana et al.: Lékařská čeština, Galén 2007
- Pozn.: *Následující prezentace čerpá z výše uvedených materiálů.*

Český jazyk - úvod

- je to slovanský jazyk, nejbliže má ke slovenštině, polštině a lužické srbštině
- hovoří jím cca 13,2 milionů lidí (10,7 mil. v ČR)
- flektivní jazyk (složitý systém skloňování a časování)
- dělí se na češtinu spisovnou a obecnou
- spisovná – patří sem hovorová č. (mluvená podoba spisovné češtiny)
- obecná – nářečí, slang, nespisovná č.
- rozlišuje tykání (ty) a vykání (vy)

Terminologie


- Podstatná jména – substantiva
- Přídavná jména – adjektiva
- Zájmena – pronomina
- Číslovky – numeralia
- Slovesa – verba
- Příslovce – adverbia
- Předložky – prepozice
- Spojky – konjunkce
- Částice – partikule
- Citoslovce - interjekce

- Čeština má 7 pádů
- 1. pád = nominativ (kdo?, co?) **nom.**
- 2. pád = genitiv (koho? čeho?) **gen.**
- 3. pád = dativ (komu? čemu?) **dat.**
- 4. pád = akuzativ (koho? co?) **akuz.**
- 5. pád = vokativ **vok.** (oslovujeme, voláme)
- 6. pád = lokál (o, v kom? o, v čem?) **lok.**
- 7. pád = instrumentál (s kým? s čím?) **inst.**

Slovesa

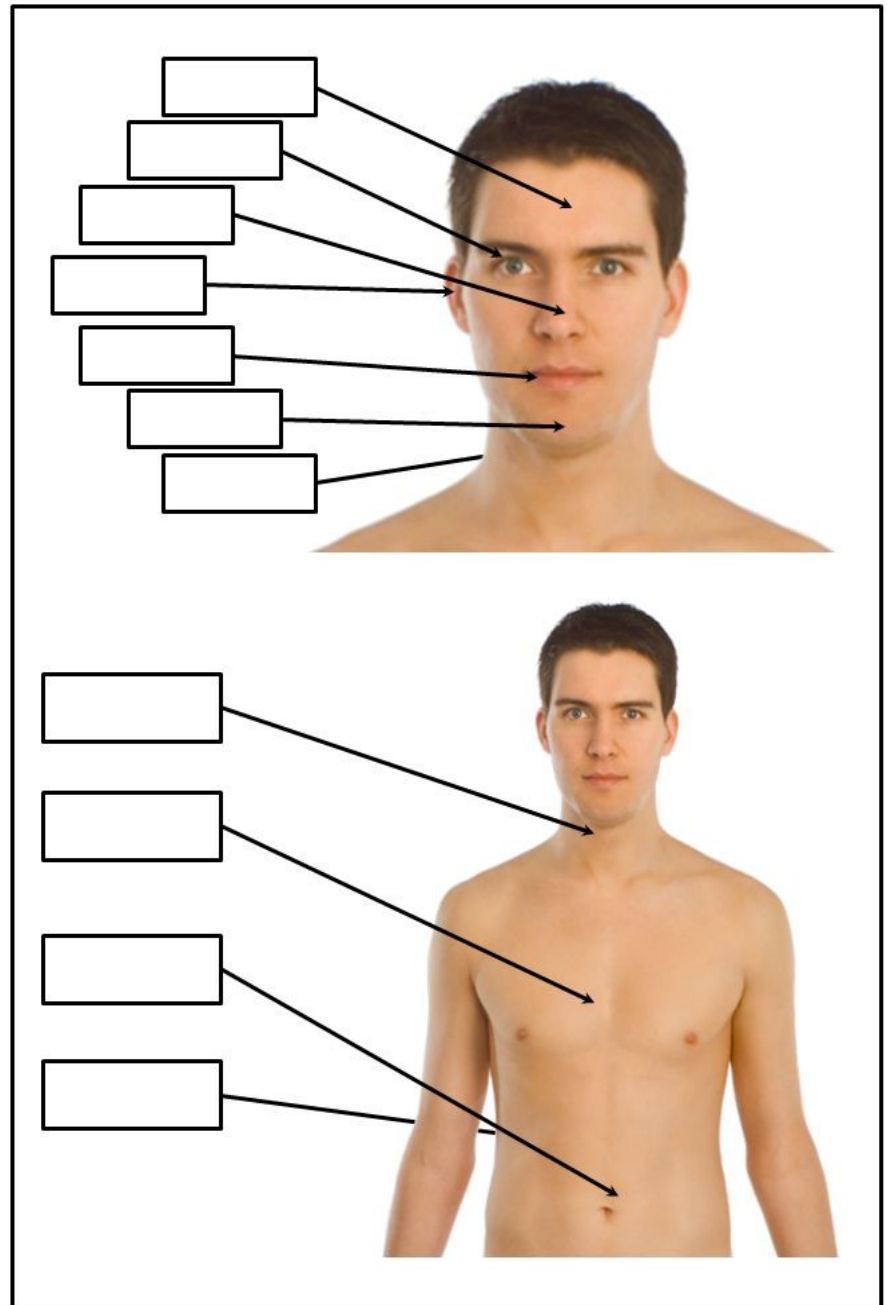
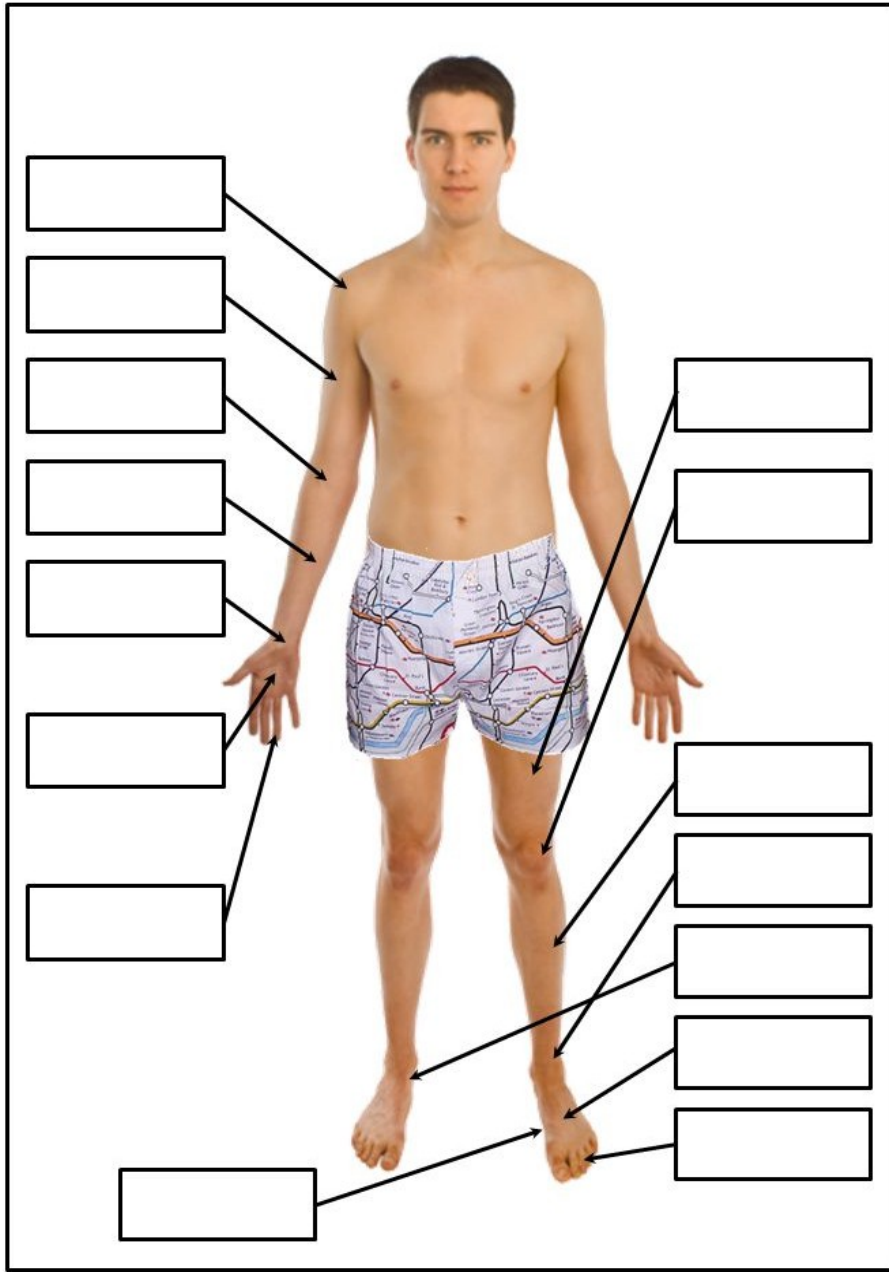
- Slovesný čas: minulý, přítomný, budoucí
- Vid: dokonavý (perfektum) a nedokonavý (imperfektum)
- Rod činný (aktivum) a trpný (pasivum)

- Modální slovesa
- *Muset, moct, mít, smět, chtít* – vyjadřují nutnost, možnost, povinnost
- Ve větě jsou spojena s infinitivem plnovýznamového slovesa (např. chci spát, můžu přijít...)

- **Praktické cvičení:** vysvětlete rozdíl mezi výrazy *musíte, nesmíte, můžete, měl byste, nemůžete, neměl byste*.
-  *Použijte slovesa ve větách a napište příklady.*

Lidské tělo

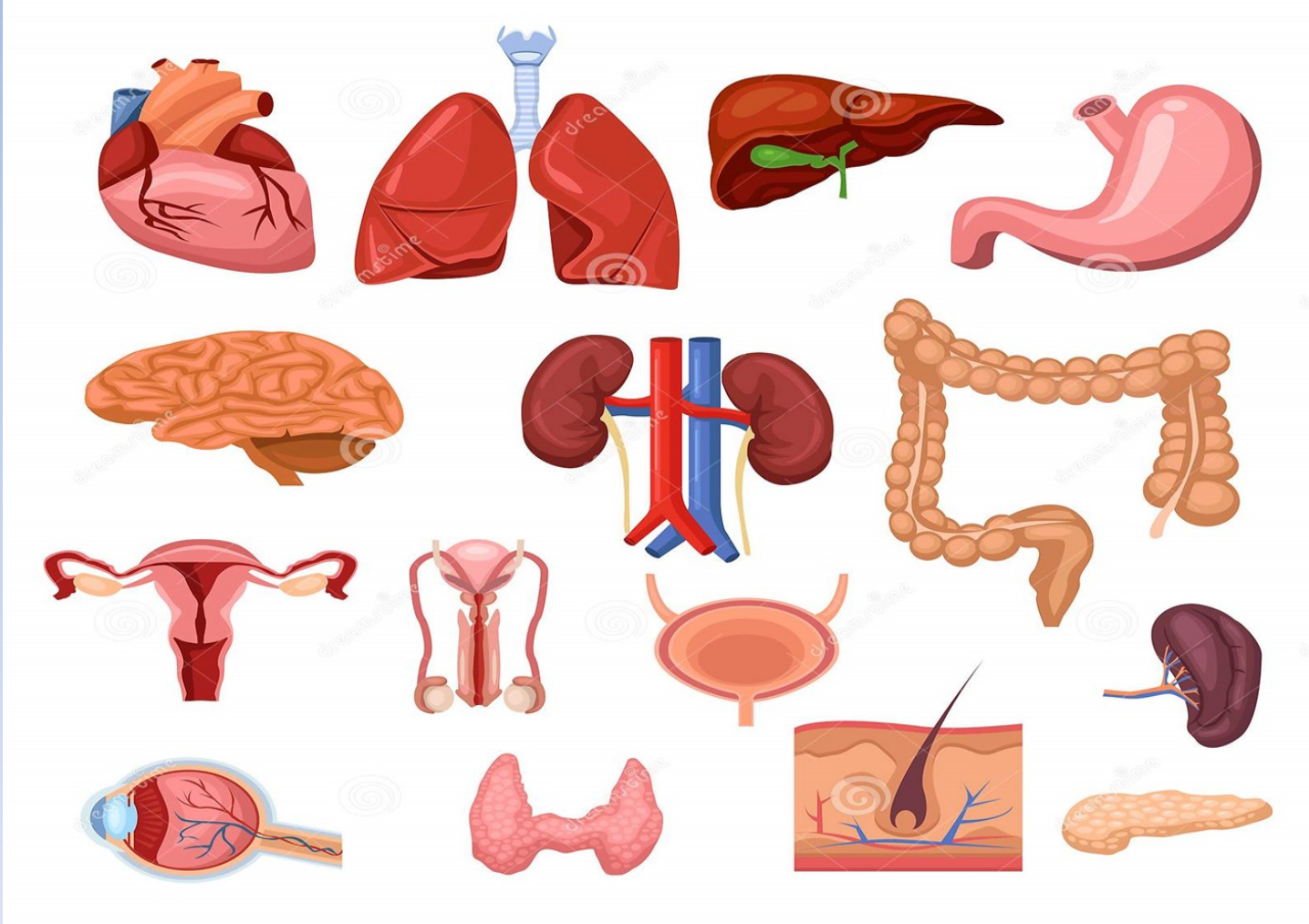
- Slovní zásoba: hlava, rameno (2 ramena), paže (2 paže), loket, předloktí, zápěstí, dlaň, prsty horní končetiny, stehno, holeň, kotník, nárt, chodidlo, prsty dolní končetiny
- Hlava: čelo, nos, oko (2 oči x oka), ucho (2 uši x ucha), brada, ústa, šíje, rty (ret)
- Trup: krk, hrud' (hrudník), trup, záda, břicho
- *✍ V úkolu na následující straně pojmenujte části těla/obličeje na obrázcích. Tato slova Vám pomohou. Pozor na singulár a plurál!*



Orgány, smysly

- Srdce
- Plíce (f., jedna plíce, dvě plíce)
- Játra (POZOR: podstatná jm. **záda, játra, prsa, vnitřnosti, mluvidla** a **ústa** patří mezi **pomnožná podstatná jména**, tzn., že mají pouze tvar plurálu, i když jimi označujeme pouze jednu část těla. Větší počet než jedna vyjadřujeme různými číslovkami, které před jméno dáme (např. dvoje záda, všechna ústa). ~~Jedno játro~~ (správně **jedny játra**)
- Žaludek, střeva (pl., ale např. tenké střevo – sg., ledviny (jedna ledvina, dvě ledviny), mozek, slezina...
- Smysly: zrak, čich, sluch, hmat, chuť
- Párové orgány
- *☞ Zkuste pojmenovat obrázky orgánů na následující straně. Které orgány jsou párové?*

Orgány



Zkuste odpovědět na následující otázky

- A) Popište podle obrázku lidské tělo - při popisu užíjte slovesa: skládat se, tvořit, dělit se, rozlišovat, rozeznávat
- B) Kolik má člověk smyslů? Vyjmenujte je.
- C) Z čeho se skládá horní a dolní končetina?
- D) Popište podrobně obličejovou část hlavy
- E) Znáte názvy všech prstů?

Rozlišujte a spojte s vhodným substantivem

- Tělesný (tj. fyzický x duševní)
- Tělní (týkající se těla)
- Tělový (určený k očistě těla)
- Tělnatý (tlustý, obézní)
- ✗ *Spojte následující slova s vhodným přídavným jménem uvedeným výše.*
- Tekutiny, mimo---- krevní oběh, šampon, potřeba, pozůstatky, mléko, žena, námaha, funkce, hmotnost, tekutiny, výška, člověk, barva

- Fyzický (tělesný)
- Fyzikální (týkající se fyziky)
- Fyziologický (týkající se fyziologie, tj. vědy o životních procesech v organismu)
- ✎ *Spojte následující slova s vhodným přídavným jménem uvedeným výše. děj, práce, jednotka, zákony, léčba, roztok*

- Srdeční x srdečný
- Klíční x klíčový
- Kožní x kožený
- Nosní x nosný
- Parní x parný x párový
- Pohyblivý x pohybový
- Zdravý x zdraví x zdravotní x zdravotnický
- Dýchací x dýchající x vydýchaný
- ✎ **Zkuste vysvětlit rozdíly mezi dvojicí přídavných jmen (srdeční x srdečný atd.). Vyberte si dvě dvojice slov a použijte je ve větách.**

Příznaky nemocí (symptomy)

- Slovní banka: malátnost (f.), nechutenství (n.), nevolnost (f.), průjem (m.), zácpa (f.), závrať (f.), teplota (f.), únava (f.), vyrážka (f.), rýma (f.), nespavost (f.), zimnice (f.), slabost (f.), třes (m.), dušnost (f.)
- Skupina příznaků = syndrom
- verba: trvat, polykat, potit se, kašlat, kýchat, smrkat, brnět, cítit se, špatně spát, zvracet, mít pocit na zvracení

Užitečné fráze

- Jaký máte problém?
- Jak dlouho to trvá?
- Máte teplotu/průjem/zácpu/vyrážku/zimnici?
- Bral jste nějaké léky?

- Je mi špatně.
- Necítím se dobře.
- Zvedá se mi žaludek. / Je mi na zvracení. / Zvracím.
- Motá (točí) se mi hlava.
- Mám závratě.
- Jsem malátný/á.
- Mám bolesti hlavy.
- Mám průjem/zácpu.
- Buší mi srdce.
- Potím se.
- Bolí mě celé tělo.
- Brní mi ruka.
- Krvácím z...
- Krvácím do stolice.

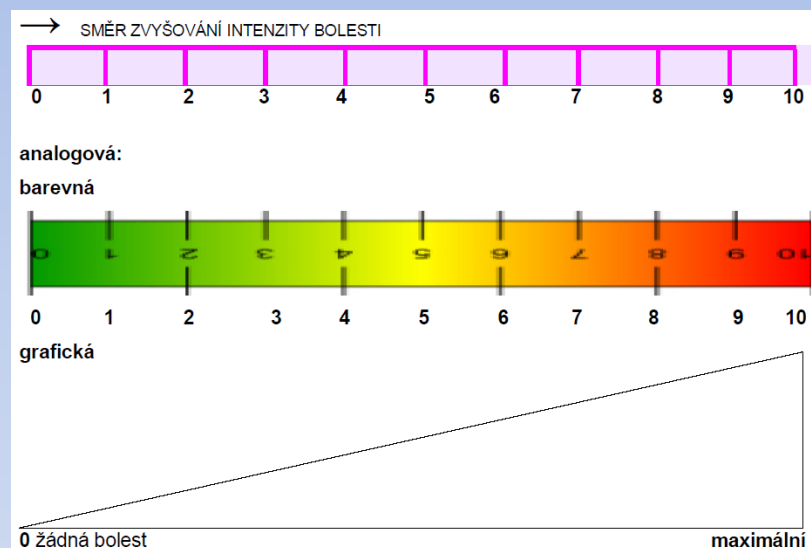
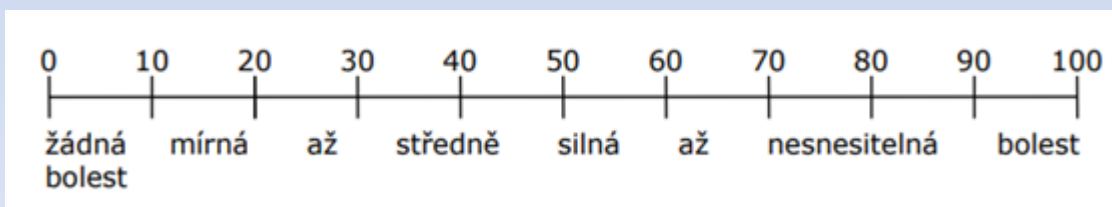
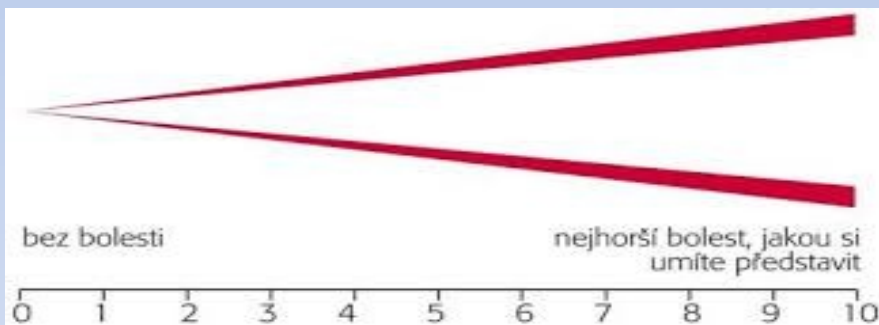
Dialog:

- L: Dobrý den, pane Dlouhý. Jaký máte problém?
- P: Je mi nevolno a zvedá se mi žaludek. Taky nemám chuť k jídlu a celkově se necítím dobře.
- L: Jak dlouho to trvá?
- P: Trvá to pět dní. Je to pořád stejné.
- L: Máte průjem?
- P: Ne, nemám.
- L: Máte teplotu?
- P: Teplotu jsem si neměřil. Myslím, že ne. Mám teď hodně práce.
- L: Kolik tekutin denně vypijete?
- P: Piju většinou jen černou kávu. Večer si dám pivo, abych mohl trochu spát. Poslední měsíc mám také problém s nespavostí.
- L: Kolik hodin denně pracujete?
- P: Pracuji od rána do večera, většinou i o víkendech.
- L: Pane Dlouhá, uděláme Vám základní vyšetření a uvidíme. Vaše životospráva je velmi nezdravá.

Bolest

- Jaká je to bolest? Můžete tu bolest popsat?
- Akutní/chronická
- Lokalizovaná/difuzní
- Mírná/prudká
- Neustálá/přerušovaná
- Povrchová/hluboká
- Ostrá/tupá
- Setrvalá, trvalá
- Nesnesitelná (kolikovitá bolest, záchvatovitá)
- Bodavá/řezavá
- Křeče (febrilní)
- **POZOR:** Růstové bolesti, porodní bolesti – používáme pouze v plurálu!

Hodnocení bolesti (VAS 1-10)



Zdravotnická zařízení

- Nemocnice / fakultní nemocnice
- Klinika, sanatorium, léčebna, hospic, poliklinika, ambulance
- Ambulantní / lůžková část
- Pohotovost (regulační poplatky)
- Oddělení: ortopedické, onkologické, infekční, kožní, ORL, plicní, dětské, venerologické, anesteziologicko-resuscitační, chirurgické, interní, oční, radiologické, jednotka intenzivní péče, rehabilitační, traumatologické...
- Sál (pl. sály) – operační, porodní
- Sesterna, kartotéka, vyšetřovna
- Ředitelství nemocnice, vrátnice

Zkuste odpovědět na následující otázky

- Vysvětlete rozdíl mezi nemocnicí a poliklinikou
- K čemu slouží hospic?
- Jakou funkci má pohotovost (LSPP)?
- Co znamená sanatorium?
- Jaké číslo vytočíme, když chceme volat záchrannou službu? Co bychom měli do telefonu sdělit?
- Kdo je koroner?

Zde si můžete ověřit správné odpovědi na otázky z předchozí strany 😊

- **Poliklinika** – ambulantní (docházkové) zdravotnické zařízení, nemá lůžkovou část, často spojena s lékárnou
- **Nemocnice** – lůžková oddělení, specializované ambulance
- **Hospic** - specializované zařízení pro zvládání, tlumení a tišení projevů nevyléčitelných onemocnění v terminální fázi; pobytový či mobilní
- **Sanatorium** (ozdravovna) - je zdravotnické zařízení určené k léčení nebo doléčování určitého onemocnění. Obvykle se nachází v místě, kde k léčebnému účinku přispívá příznivé životní prostředí.
- **Pohotovost** – zdravotnická služba v případě zdravotních obtíží, které se vyskytnou mimo ordinální hodiny lékařů (zejména v nočních hodinách či o svátcích); pacient je schopen se sám dostavit do zařízení
- **Záchranná služba** – řeší náhle vzniklé závažné zdravotní problémy (poruchy vědomí, otravy...) přímo ohrožující život pacienta; na čísle **155** (sdělíme, co přesně se stalo, kde se to stalo, kolik je zraněných, jaký je stav postiženého, jméno a přibližný věk)
- **Koroner** – lékař, který provádí prohlídku těla zemřelého mimo zdravotnické zařízení

Zdravotnický personál

- Lékař: praktický, odborný (specialista)
- Sekundář, asistent, primář, docent, profesor
- Zdravotní sestra, vrchní sestra, staniční sestra, instrumentářka (sálová sestra)
- Porodní asistentka
- Ošetřovatel/ka, sanitář/ka, laborant/ka
- Záchranář, fyzioterapeut/ka, nutriční terapeut/ka...

- Emitní miska, fonendoskop, škrtidlo (Esmarchovo obinadlo), stříkačka, kapátko, teploměr, pinzeta, infuze (infuzní set), mulové čtverce, obinadlo, tlakoměr (tonometr), zkumavka, tampony (gázové, mulové, vatové), peán
- Nosítka, síťový obvaz, sádra, operační oblečení (chirurgická čepice, jednorázové rukavice, plášť (empír), galoše, rouška – ústenka), operační stůl, vozík, instrumentační vozík, jehelec, břišní hák, gynekologické zrcadlo, porodní kleště, leukoplast, skalpel, vatové štětičky
- ✍ S využitím výše uvedených slov pojmenujte na následujících dvou stranách ochranné pomůcky a nástroje.

Ochranné pomůcky a nástroje





Vysvětlete rozdíly mezi jednotlivými výrazy:

- Vysvětlete rozdíly:
- K čemu se používá/používají?
- Nůž – nůžky
- Teploměr – tonometr
- Obvaz – sádra
- Plášť – rouška
- Obinadlo – škrtidlo
- Jehla - jehelec

Podávání léčiv

Způsob aplikace	Léková forma
PERORÁLNĚ (ústní podání)	Tablety, šumivé tablety, kapsle, suspenze, prášek, roztok, dražé, sirup, kapky, emulze
INTRAVENÓZNĚ (žilní podání)	Injekce, infuze
INTRAMUSKULÁRNĚ (podání do svalu)	Injekce
SUBKUTÁNNĚ (podkožní podání)	Injekce, implantát
INHALAČNĚ (dýchacím traktem)	Aerosol, sprej, plyn
SUBLINGVÁLNĚ (pod jazyk)	Tablety, granule
BUKÁLNĚ (na sliznici dutiny ústní)	Pasta, žvýkací guma, gel



Způsob aplikace	Léková forma
TRANSDERMÁLNĚ (na kůži, kožně)	Náplast, aerosol
REKTÁLNĚ (aplikace do konečníku)	Čípky
VAGINÁLNĚ (aplikace do pochvy)	Čípky, globule, roztok

Úprava lůžka a polohování

- Užitečné fráze – praktický nácvik u lůžka pacienta:
- Ustelu Vám lůžko.
- Převléknu Vám lůžko, je to nutné.
- Můžete si prosím sednout na židli?
- Přejete si / chtěl/a byste více polštářů pod hlavou?
- Leží se Vám pohodlně?
- Nemáme jinde volnou postel, je mi líto. Musím Vás uložit na přistýlku.
- Nyní Vás uložím do polohy na boku/do polosedu.
- Musíme Vás polohovat, aby nedošlo k proleženinám.
- Podložte si ruku/nohu, kdykoliv jste v klidu.

Instrukce (pokyny)

- Hlava:
- Otevřete ústa. Vyplázněte jazyk (Ukažte mi jazyk). Řekněte áááá.
- Zavřete ústa. Vypláchněte si. Polkněte. Prohmatám Vám uzliny. Zavřete oči.
- Sundejte/vezměte si brýle.
- Krk:
- Zakloňte hlavu. Nakloňte hlavu doprava/doleva. Otočte hlavu doleva/doprava.
- Hrudník a záda:
- Svlékněte se do půl těla. Sundejte si triko, boty...Lehněte si na pravý bok/levý bok/břicho/záda.
- Dejte ruce podél těla. Předpažte. Zvedněte obě ruce. Předkloňte se/Zakloňte se. Můžete stát rovně?
- Pokrčte koleno. Sevřete ruku v pěst. Zadržte dech/Nedýchejte. Můžete se obléknout.

Anamnézy

- **Anamnéza** = soubor všech údajů o zdravotním stavu nemocného od narození až do současnosti; údaje se získávají přímo od nemocného
- **Osobní** (věk, datum narození, prodělané dětské nemoci, operace a úrazy, kouření, alkohol, drogy, alergie, pravidelné užívání léků apod.)
- **Rodinná** (otázky na rodiče – žijí?; jakého se dožili věku?; jaké mají nemoci?; sourozence, nemoci v rodině – cukrovka, vysoký TK, nádorová onemocnění, vrozené vady, duševní onemocnění apod.)
- **Sociální** (bydliště, kolik osob s Vámi žije apod.)
- **Pracovní** (vzdělání, zaměstnání, práce na směny, noční služby, práce v prašném prostředí, práce se škodlivými látkami apod.)

- **Gynekologická** (první menstruace, délka cyklu, potíže při menstruaci, gynekologická onemocnění, počet porodů, potratů, interrupcí, hormonální antikoncepce, klimakterium apod.)
- **Sesterská** (pacient vyplňuje se sestrou: kdo může nahlížet do zdravotní dokumentace, kdo může dostávat informace o jeho zdravotním stavu apod.)
- **Léková** (dotazy na užívané léky)

Zdravotní stav

- Zdravotní stav (dobrý, špatný, uspokojivý)
- Být v dobrém zdravotním stavu
- Být v kritickém stavu
- Stabilizovaný stav
- Zdravotní stav se zlepšuje/zhoršuje.
- Není to nic vážného, nebojte se.
- Bohužel, je to velmi vážné, budete muset na operaci.
- Kolik měříte/vážíte?
- Sportujete pravidelně?
- Jíte zdravě? Držíte někdy dietu?
- Chodíte pravidelně na preventivní prohlídky?

Zdravotní stav, výživa

- **Vyvážená strava** (vyvážený jídelníček) = je zdrojem makroživin (sacharidů, bílkovin a tuků) i mikroživin (vitamínů a minerálů), obsahuje hodně ovoce, zeleniny, celozrnných potravin
- Dostatek tekutin
- Dostatek vlákniny
- Omezit potraviny s vysokým glykemickým indexem, jednoduché cukry, sladkosti, cukrovinky či přeslazené nápoje
- Omezit sůl (sodík), uzeniny a alkohol

Vysvětlete následující pojmy

- **Výživová nutriční hodnota stravy** (je dána obsahem energie, základních živin (bílkovin, cukrů, tuků), vitaminů a provitaminů, minerálních látek a vody)
- **Pestrost stravy** (zastoupeny všechny základní potravinové skupiny z potravinové pyramidy)
- **Bazální výdej** (klidová energetická spotřeba člověka nalačno, při normální tělesné teplotě)
- **Makrolátky** (cukry, tuky, bílkoviny) a **mikrolátky** (vitamíny, stopové prvky aj.)
- **Stravovací zvyklosti**
- **Glykemický index** (je údaj, který vyjadřuje s jakou rychlostí po požití konkrétní potraviny vzrůstá hladina krevního cukru)
- **BMI** (index tělesné hmotnosti, *body mass index*; číslo používané jako indikátor podváhy, normální tělesné hmotnosti, nadváhy a obezity, umožňující statistické porovnávání tělesné hmotnosti lidí s různou výškou)

$$\text{BMI} = \frac{\text{hmotnost [kg]}}{(\text{výška [m]})^2}$$

Výživová pyramida

(podle obrázku informujte pacienta o zásadách správné výživy)



Druhy diet – osvojte si následující slovní spojení

- Tekutá, šetřící, kašovitá, racionální, s omezením tuků, nízkobílkovinná, nízkocholesterolová, redukční, diabetická, při onemocnění dnou, bezlepková, pankreatická aj.
- Držet dietu
- Trpět nadváhou (podvýživou, obezitou)
- Omezit živočišné tuky
- Přibývat/ubývat na váze
- Tučné mléčné výrobky
- Průměrná váha/výška
- Adjektiva: plnoštíhlý, podvyživený, otlý

Děkuji Vám za pozornost.